

Bergen den 29. Januar. 1895

Hans - Hauges gd. 13.

Her sidder jeg i blomsterduft og vintersol i fryd og fred og med hjertet så fuldt af tusind gode, varme tanker, som jeg ville sende dig, kjære Ludvigs mor . . . , men jeg kan nok ikke få det frem altsammen allikevel - - men så du ind i vort lyse lille hjem, så ville du finde to glade børn – og Luv¹ og jeg ville tage dig mellem os i den store lænestol derborte – og vi ville fortælle dig mange rare ting kan du tro – og vi ville takke dig for dit kjære brev,² - som endelig kom engang, - og gjorde os så glade.

Tak for det, - og tak fordi du var nær os med gode tanker og ønsker, kjære!

Tak også til Skram!; - jeg tror næsten ikke jeg er bange for "Bømanden"³ mere, slig som han smilte mellem linierne til os.

Tak for eders bryllupshilsen, - og giv lille Johanne et kys fra mig.

Der er så mangt og meget at takke for i denne deilige, deilige tid . . . , jeg synes bare det er så forunderlig og ufortjent som en lys drøm altsammen . . .

Kjære Ludvigs mama ikke vær vond på mig fordi jeg aldrig før skrev; - men jeg kunde simpelthen ikke. Jeg syntes der stod så meget iveien, - der var skygger og misforståelser, og veien var så lang til dig.

Nu ligger den klar og åben for mig og jeg skynder mig og kommer med hengivenhed, som jeg altid følte for dig; - å du ved ikke hvor jeg var glad i dig dengang dernede i København! -

Jeg vidste ikke dengang, at vi to skulle komme til at stå hinanden nær på denne måde; - men jeg var stolt over at lære dig at kjende, og glad og taknemmelig for den elskværdighed, som du og Skram viste mig. –

Men nu taler vi vel ikke mere om alt dette.?

Om bryllup og fest skal du høre.

Ja jeg ved forresten ingenting, - for jeg havde en følelse af, at jeg drømte lysvågen.

Vi kjørte til byfogden altså Luv og jeg kl. 5. Oppe igjennem trange trapper drog vi i vore fine festklæder – og inde på byfogdens lille uhyggelige kontor blev vi viede med samfundets simple, greie formular, og med Franz Beyer⁴ og Olav Voss⁵ som vidner.

---

¹ kjælenavn på Ludvig.

² ukjent brev

³ 30. april 1899 skriver Signe til Amalie at hun hadde vært redd for Skram da hun besøkte dem i København i januar 1884.

⁴ trolig jurist og amatørmusiker Frants Beyer (1851-1918), venn av Signes onkel, komponist Edvard Grieg (1843-1907) (NBL)

⁵ Olav Voss (1864-1912) var skuespiller ved Den nationale Scene i Bergen. (Wiers-Jenssen 1926, 349ff)

Ja så var vi mand og kone! Hjemme i mit gamle barndomshjem var festen så stor og vakker som den kunde bli. Der var samlet vore bedste venner og slægt på begge sider; - der var et brudebord så broget og blomstrende som på en sommerdag, - så festlig og smukt. Nei alle de blomster . . de blomster! Du skulde bare se! Alle stuer står fulde og duftende; og jeg går og dækker om dem for at holde på dem så længe som muligt; - men vinterblomster dør snart.

Alle var enige om at det var en særdeles vellykket fest og sandelig bidrog hver især sit til at løfte fakkelen høit til dagens pris. Der var kolosal stemning, talene flød og var tildels meget gode. Luv og jeg var dagens kjælebarn og blev naturligvis overøst med alle våre gode dyder og egenskaber fra venner og slægt. Ludvig var også på høiden, holdt mange vakre og varme taler; - den reglementerte tale med tak for min lille person til mama og papa; - den var så fin og stemningsfuld . . også bagefter en hel del andre; de sidste oppe på stolen naturligvis! Og tænk selve mæster Jakob holdt en tale til os, - og det en god og fin tale . .

Min far udbragte din skål og du fik dine 3 gange 3 norske hurra'er med fynd og klem kan du tro.

Der blev spist og der blev drukket – længe og godt – og klokken var sandelig 11 da vi hævet taffelet; - vi havde siddet tilbords fra 5 ½, - så det var en lang actus . .

Bagefter ved kaffen passieredes og musiseredes lidt; ja så drog Luv og jeg hjem til vort eget hjem kl vel 1. De andre holdt såmæn ud til over 3 og moret sig deiligt har jeg hørt. –

Og her var alle lamper tendte . . nei og alle de gaver og blomster! Vi drak vin med vår pige, som var oppe og tog imod os . . så sad vi endnu længe sammen og frydet os over al vor herlighed kan du skjønne, - og det blev aften og det blev morgen den første dag!

Og nu har vi været gifte snart i tre døgn, - og det er deiligt at være gift, det føler vi begge. – Ludvig havde taget sig fri fra forretningen igår; men i dag måtte vi op i mulm og mørke kl 7 og spise frokost ved lampelys kl 7 ½; - det er Ludvigs uge at åbne i forretningen og så må han op og ud kl 8.

Huttemetu! Men som "elskværdig" liden frue blir jeg naturligvis ikke liggende og dovne mig - .

Kl 2 ½ kommer manden min hjem til middag, så drager han igjen sin vei før 4 – og så sees vi heller ikke før iafteen igjen. –

Lidt ensomt kommer det nok at blive for mig; men så blir det dobbelt deiligt at have ham hjemme de stundene.

Jeg føler mig endnu som på besøg i mit eget hus, - for pigen gjør omtrent alting; - vi har fået en ordentlig og flink pige – håper jeg; men i den retning er jeg slet ikke sangvinsk forresten. –

Vi skal have ryper til middag i dag; - det synes jeg er så morsomt, at jeg må fortælle dig det - ; tænk om du kunde være med at spise dem! –

En mængde sølvtoi har vi fået af allsags både nødvendig og overflødig, rent storartede gaver. Ja folk har været altfor snille, det er sikkert.

En deilig lampe fik vi af Franz Beyers, slig en høi svær med en fin gyldengul silkeskjærm over.

Her ser formelig flot ud hos os med alle de deilige gaver – som f. eks et aldeles storartet japanesisk skjærmbret fra vore 4 bedste venner Olav & Johanne Voss, Roald og Sørensen⁶ - ; og fra en onkel og tante af mig i Leipzig⁷ et deiligt gulvtæppe. Fra min svoger kapelmester Halvorsens⁸ en yndig lygte o. s. v., en hel del deilige ting. Fra Johanne Dybwad⁹ en deilig fransk statue Lagrace¹⁰; hun står her på skrivebordet og er så fortryllende koket og fin; det er Ludvigs anden kærlighed . . og på den er jeg endnu ikke jaloux . .

Fra fru Birgit Blehr¹¹ et stort islandsk fåreskind, blændende hvidt, det ligger foran stolen min ved vinduet, men jeg tør næsten ikke træde på det uden med mine fine små tøfler. Jeg kan slet ikke nævne op alt det smukke vi har fået af glas og porcelain o. s. v.

Tusind tak på forhånd både til dig og Skram for billedet, som vi glæder os umådelig til og nok skal finde en pen plads til.

Fra Irgens-Hansen og Mari¹² fik vi en faun eller en sartyr, et væmmeligt, morsomt dyr, som stikker sit grinende, søvnige fjes ud af et stort buskværk af gran og løv; det er uhyre morsomt og vakkert arrangeret, men helt uhyggeligt levende, så jeg bare venter han skal begynde at fløite derborte i krogen eller lalle frem en gammel, god bachantoir¹³ – ja for søvning er han stakkar. –

Ja nu har jeg vel kanske pratet mere end tilstrækkelig . . hvad?

Jeg ville gjerne du skulde have set og hørt det allsammen; - men i grunnen er det så vanskelig at sætte sig til og "fortælle" - ; jeg kan ikke.

Men meningen var god kjære, - så du får tage skribleriet mit som det er.

Gid du havde det rigtig godt og var glad, som jeg er det, kjære. Jeg glæder mig så til din nye bog¹⁴ kommer, å hvor jeg glæder mig!

---

⁶ ekteparet Olav og Johanne Voss (1868-1946), Severin Roald (1858-1898) og Tobias Sørensen (1856-1921)

⁷ Johannes (Hans) Voigt (1854-1915) og Elisabeth (Else) Ehrhardt (1857-1929)

⁸ kapelmester Johan Halvorsen (1864-1935), som i 1894 ble gift med Signes søster, Anna («Annie») Grieg (1873-1957) (NBL)

⁹ skuespiller Johanne Dybwad (1867-1950), ansatt ved Christiania Theater fra 1888. I 1899 ble hun ble engasjert ved Nationalteateret. (SNL)

¹⁰ den yndige

¹¹ trolig Birgitte Blehr (1853-1936), enke etter Theodor Christopher Blehr (1838-1890)

¹² teatersjef Johan Irgens-Hansen (1854-1895), gift med skuespiller Mari Bjerke (1870-1927) fra 1894

¹³ drikkevis

¹⁴ Boken *Professor Hieronimus* (1895) kom ut tidlig på året.

Du har alle dage havt en begeistret beundrer i mig – ja det er sikkert.

Ludvig skriver antagelig selv enten i dag eller snart; han blev så hjertensglad over brevene fra dig og Skram¹⁵ – og sender i alle fald gjennom mig tusind hjertelige hilsener.

Nu skal vi sende ut i verden en masse takke-kort, så jeg får nok at gjøre med at adressere dem afsted i nord og syd.

Lev vel, kjære Ludvigs mama; - nei Ludvigs kjære mama og min egen lidt med – å jo!

Tusinde hilsener og tak

fra Signe.

Ø Klasensgade 11¹⁶

15/2/95

Kjære små Signe! Tusen tak for dit lange elskverdige brev og for dine kjærlige ord på Ludvigs brev¹⁷ efterat Dere havde fåt billedet. Det er så deilig og pent, det Du vælger at kalde mig: "Kjære Ludvigs mor, nej, Ludvigs kjære mor", netop fordi vi jo ikke har havt noget med hinanden at gjøre, efterat Du blev Ludvigs. Bliv ved med at kalde mig så'n til vi engang med guds hjælp lærer hinanden at kjende. Da må Du sige mamma liksom Ludvig. Jeg tror ikke det vilde falde Dig naturligt nu? Hva mener du?

Tænk jeg, som ikke vidste andet end at Dere var blet viet af en præst! Så måtte det jo falde underlig flout det i telegrammet: "Signe bragtes ved præsten". Men herregud, meningen var jo god.

Du forstår nok min kjære Signe at min taushed efter din forlovelse med Ludvig ikke har vært udtryk for nogen slags ondskab eller ukjærlighed på min side. Det kom så hurtigt ovenpå bruddet med arme Lizzie¹⁸, og da jeg jo var skyld i dette brud så – men herregud: "Schwamm darüber".¹⁹ Og nu vil jeg sige Dig at du aldrig skal få andet end godt fra mig. Du er nu min datter, og ens datter véd Du vel, en ikke vil andet end godt²⁰. Jeg syntes så godt om Dig, da jeg så Dig og var sammen med Dig hernede ifjor. Det kunde Du vist mærke. Dengang ante jeg jo ikke at Du skulde bli min svigerdatter, og der gik nogen tid, før jeg blev fortrolig med den tanke, kun fordi tanken på Lizzie sønderrev mit hjærte. Du havde jo vært hendes

---

¹⁵ ukjente brev

¹⁶ «Classensgade» er korrekt skrivemåte

¹⁷ ukjent brev

¹⁸ Elisabeth (Lizzie) Prah (1870-1948), datter av jurist og stortingsmann Ferdinand Prah (1840-1917) fra Bergen. Lizzies mor, Rosalie Goldhammer (1846-1871), døde i barselseng vel ett år etter at Lizzie ble født. (Digitalarkivet)

¹⁹ tilgi og glem

²⁰ Når Amalie syv år senere skriver til sin 12-årige datter «Janse», understreker hun i mange brev hvor viktig det er for henne at datteren har det godt. «– En trøst er det mig imidlertid at vide, at Du har det så godt, hvor Du er, ...», skriver Amalie til datteren 23. mai 1902. (NBO Brevs. nr. 117)

bedste veninde, og såvidt medmenneskelig er vi jo dog, at vi krymper os under andres lidelser hvad enten de er selvforskyldte eller ikke. Men nu som sagt er jeg glad, bare glad, fordi Ludvig er glad. Og Ludvig er en prægtig gut, kan du tro. Et fint og godt og fintfølende menneske. Aldrig har han vært andet end snil og sød imod mig, og det tror jeg han har vært mod alle dem der har havt noget med ham. Men karakter er der i ham, og at han, som Du siger – vêd hvad han vil – derom tviler jeg ikke. Vær sød og god imod ham, kjære Signe, så får Du en god mand. Han har i sit korte liv havt så meget ondt, men aldrig har det gjort hans sind stygt eller bittert. Hvad har han ikke gjennomgått med Lizzie bare, og så mandigt og ærligt og retskaffent han tog alt det! Dengang fik jeg respekt for ham. Det var den sommer²¹ da jeg var deroppe i eders fæle Bergen.

Hvor var det morsomt at høre om dit bryllup og om eders pene hjem og om alle de nydelige ting brylluppet bragte! Skriv mere til mig om eders hjem, og om hvordan dagene går. Det glæder mig så meget.

Ludvig skrev sidst at forretningen ikke gik bedre end at det akkurat var til at leve af. Helge Rode hadde nogen tid forinden fortalt mig at forretningen gik så storartet. Men herregud, når det er til at leve af, så skal man være glad. Jeg håper at Du er mere økonomisk anlagt end Lizzie f. eks. For hun er et menneske der må bruke mange penger. Og Ludvig selv er en sørgelig flot fyr. Men kunde Du holde lidt igjen, og dog stelle huset pænt, så var det storartet. Bare Dere nu ikke går hen og får en mængde pludselige børn! Vent lidt med det, kjære Signe min. Det koster så forfærdelig meget mere, og det slider også op din ungdom og dit udseende. Naturligvis ønsker jeg mig et par børn af dere, men ikke for mange, og ikke for snart.

- Du taler om min nye bog. Jeg vilde ha sendt Dig og Ludvig den men kunde ikke. Forlaget gir 20 frieksplarer, og denne gang hadde jeg så mange mange flere end de vanlige, som jeg måtte sende den til. Alle de elskelige mennesker, som ifjor, da jeg slap ud fra mine forskjellige fængsler²² hjalp mig til at rejse²³, og på så mange måder la sin kjærlige deltagelse for sagen foruden alle dem, jeg ellers sender til. Jeg har denne gang måttet kjøbe for over 20 kr. af min egen bog, og det har aldrig hendt mig før. Men altså vær ikke sint, fordi Dere ikke har fått den.

---

²¹ I 1893 var Amalie i Bergen fra slutten av mai og ut september for å samle lokalt stoff til *Afkom*, samt skrive videre på boken. Hun var også sammen med Ludvig og Lizzie, som var forlovet. (Garton 2011, 221)

²² Amalie ble innlagt på København Kommunehospitals 6. avd. 14. februar 1894, og overført til St. Hans hospital 12. mars. To måneder senere ble hun utskrevet, og oppholdt seg så frivillig en tid på St. Josephs hospital. (EA III, 295)

²³ Turen til Helsingfors og St. Petersburg, som startet tidlig i mai 1894, var finansiert gjennom en pengeinnsamling som Ane Cathrine Achen (1857-1919) hadde tatt initiativ til. Datteren Johanne bodde hos Achens. (EA III, 295)

Johanne kan du tro går og snakker om Dere. Før, når hun talte om Lizzie sa hun altid meget rigtig: Lizzie, det er min svigerinde, for hun skal gifte sig med min bror Ludvig, og jeg har to brødre, og den ene heder Jakob, men han er ikke så snil som Ludvig. Jeg orked ikke at sige, at Lizzie ikke skulde bli hendes svigerinde, før vi fik beskjed om bryllupet. Den raskhed hvormed hun øjeblikkelig uden at spørge, overførte sin kjærlighed og sin svigerindelighed på Dig var storartet komisk. Nu er det Signe og Ludvig, Ludvig og Signe. Hun prater ustanselig om at hun vil rejse op til Bergen og besøge Ludvig og Signe, og så skal hun ligge i en seng med "dyne", for i Norge bruger de dyner, siger hun "men her i Kjøbenhavn har vi bare tæpper." Hun er dejlig dejlig kan Du tro, 10 ganger så dejlig som i fjor! Og hun elsker Dere. Hun elsker forresten også Jakob den uværdige. Hun går nu i børnehavn og forfærdiger nydelige småting af pap og ler²⁴. Forleden kom hun med noget og sa, at det skulde sendes til Jakob. Vi puttet det i en konvolutt ~~et brev~~, og vi måtte skrive et brev til J. efter hendes diktat og hun helmed ikke²⁵, før hun så at frimærket var sat på. Så måtte pappa gå med det. Nu ligger det her, for til J. kan jeg ikke sende det. Hun arbejder nu på noget til Ludvigs fødselsdag, og det skal bli sendt. Skriv et lidet brev til hende Signe med hendes ~~egen~~ udenpåskrift. Hun blir så henrykt. Hils dine foreldre på det venligste fra os begge og Ludvig.

Din Amalie Skram

---

²⁴ leire

²⁵ ga ikke opp